

אובדים זרים בישראל

”ביו־הוספיטליטי” כפרקטיקת ממשליות מדירה
כלפי מהגרי עבודה וילדיהם*

מילות מפתח: מהגרי עבודה, ילדים חסרי מעמד, ממשליות, ביו־פוליטיקה, ניתוח שיח ביקורתי, הכנסת אורחים, הדרה, האָחֶרָה

תקציר

מאמר זה מציע מסגור חדש להבנת מדיניות הגירת העבודה בישראל. להבדיל מההבנה הרווחת של המדיניות כתגובה לבעיה נתונה, אנו מראים בעזרת גישת WPR של באצ'י, הנשענת על ניתוח שיח ביקורתי פוקויאני, כיצד מיוצרת נוכחותם של מהגרי עבודה כ”בעיה” בשיח הממסדי. באמצעות טכניקות של ממשליות וביו־פוליטיקה מתעצב משטר של גבולות היררכיים, זמניות ארעית ורעיעות מובנית, שדרכו מוגבלים מהגרי עבודה להבניה קשיחה, שכל חריגה ממנה מפקיעה את מעמדם ואת מקומם. המשפחה והילדות מצויות בקצהו של משטר זה, כשפוריות והורות מתורגמות לממדי יצרנות וזמינות, והילדים ממוקמים בלימינליות של הכרה פונקציונלית ללא אופק לשייכות.

הניתוח מבוסס על בחינה שיטתית של חקיקה ונהלים מרכזיים ועל עיון בביטויים ממסדיים נוספים, ומראה כיצד המדיניות מכוננת את מה שאנו מכנים ”ביו־הוספיטליטי”: משטר של הכנסת אורחים מותנית, התוחמת את הסובייקט ל”גוף־עובד”, כך שהוא מצוי תחת ניהול ביו־פוליטי ובהאָחֶרָה מתמדת, הדוחה ממדים נוספים כגון משפחתיות ושייכות.

מנגד, אנו מציעים תפיסה אתית המבוססת על הכנסת אורחים ועל אחריות לאָרְר על-פי לוינס ודרידה, המאפשרת להוסיף רובד של קריאה נורמטיבית בהשלכות האתיות של המדיניות הממסדית כלפי מהגרי העבודה וילדיהם.

תרומתו של המאמר לשיח המחקרי מתבטאת בהמשגה המרכזית של "ביו־הוספיטליטי", המדגימה את המשמעות הרב־רובדית של הבניית נוכחותם ומעמדם של מי שחשופים להאחרה קיצונית דרך ריבוי של פגיעויות מצטלבות, תוך כדי שהיא מאפשרת להציב אמת מידה חלופית לשיח המתבסס על שייכות ואחריות.

* תודה לדליה שטיינורסל־סיני, לירן רזינסקי, חזקי שוהם, גילי הרטל ולמשתתפי סדנת "היום שאחרי" על קריאתם המעמיקה והערותיהם מאירות העיניים לטקסט בשלבי התגבשותו השונים.

מבוא

מה היה לנו שכך נוהגים אנו בעובדים הזרים?

השופט מישאל חשין, פס"ד בג"ץ 4542/02, 2006

בעורים האחרונים, לנוכח שינויים גלובליים והגבלות בהעסקת פלסטינים, ישראל מזמנת מהגרי עבודה בהיקף הולך וגדל. כיום חיים בישראל כ־160,000 מהגרי עבודה, המועסקים בעיקר בסיעוד, בחקלאות ובבנייה, לצד מאות מילדיהם שנולדו וגדלו בישראל (רשות האוכלוסין, 2025). מדיניות ההגירה מעגנת את מעמדם כזמני ורעוע, ומייצרת הֶדְרָה חברתית־משפטית (קמפ ורייכמן, 2008; קורלנדר וקמינר, 2020). שיח המדינה נושא מתח עקבי: מחד גיסא, הוא מציג את מהגרי העבודה ככוח עבודה חיוני, ומאידך גיסא, מסמן אותם כאיום דמוגרפי על הריבונות והזהות הלאומית. מתח זה יעמוד במרכז המאמר.

לב המאמר הוא פיתוח המושג **ביו־הוספיטליטי** (Bio-Hospitality), הכנסת אורחים מותנית, הממשרתת ביו־פוליטית את "הגוף־העובד", ומפקיעה את האחריות האתית לשאר ממדי הסובייקט. נבחן את השיח הממסדי דרך ניתוח שיח פוקויאני (פוקו, 2005 [1971]; Foucault, 1991), בעזרת מתודת WPR של באצ'י (Bacchi, 2009) לניתוח מדיניות.

ננתח מסמכי מדיניות רשמיים מרכזיים המסדירים את מעמדם של מהגרי עבודה ושל לדיהם בישראל. כחלופה להבניה הזו נציע מסגור של אחריות מכלילה על בסיס "הכנסת אורחים אתית" לפי לוינס (2010 [1961]; [1974] 1998) (Levinas, 1998 [1974]; [1961] 2010); [1997] 2007); (Derrida, 2000).

נראה כי הבעייתיות המוצגת בבסיס המדיניות אינה תיאור אובייקטיבי, אלא הבניה דיסקורסיבית המהווה חלק ממערך תצורות משילות ופרקטיקות ביו־פוליטיות. קריאה זו מבקשת לקרוא תיגר את הפרדיגמות הניאו־ליברליות והאתנוקרטיות, המתבססות על יחסי כוח שמעצבים את מעמדם של מהגרי עבודה בישראל על בסיס היררכיות כלכליות, חברתיות ופוליטיות, ומייצרות פגיעויות מצטברות ומצטלבות. מטרתה להשיב לשיח את הממד המוסרי, ולחשוף את הקָשֶׁל האתי העמוק ביחס לאָחֵר, שיוצר השיח הממסדי.

אנו מציעים קריאה פרשנית המשלבת ניתוח שיח פוסט־סטרוקטורליסטי וביקורת אתית. מטרתנו לבחון את מדיניות ההגירה כמנגנון ממשלי שמעצב נורמות פוליטיות, חברתיות ומוסריות, ומפעיל כוח ביו־פוליטי המייצר שיטתית הִדרה רב־שכבתית באמצעות רעיעות ושוליות. נראה כיצד ההבניה הדיסקורסיבית הממסדית מתעצבת בהצטלבות של מישורים לאומיים, כלכליים וחברתיים לשם מסגור אוכלוסיות מואָחרות כבעיה שיש לנהל, תוך כדי חסימת אפשרות ממשית לשייכות.

מסגרת תיאורטית

המאמר משלב שתי עדשות תיאורטיות משלימות: ניתוח שיח פוקויאני של מדיניות כזירת יחסי ידע־כוח המייצרת סובייקטים, אוכלוסיות וגבולות שייכות; ואופק ביקורת־נורמטיבי של אתיקת הכנסת אורחים, לפי לוינס ודרידה. שילוב זה מאפשר את בחינתה של מדיניות ההגירה לא רק כטכנולוגיה של שליטה וניהול, אלא גם כזירת הכרעות מוסריות הנוגעות לאחריות, לפגיעות ולשייכות.

באמצעות התפיסה הגנאולוגית הפוקויאנית נבחן כיצד המדיניות הממסדית מעצבת גבולות של נראות, זכאות ושייכות דרך פרקטיקות של **ממשליות** (Governmentality). ממשליות מובנת כאן כמכלול הרציונלים, הפרוצדורות והטכניקות (נהלים, שפה תקנית, מנגנוני אכיפה), שבאמצעותם המדינה מכוונת התנהגות של פרטים ושל אוכלוסיות, מעבר לכוח ריבוני גלוי. בתוך כך, **הביו־פוליטיקה** ממקדת את הכוח במשטור ה"חיים־עצמם", בפרט בהיבטיהם הגופניים (בריאות, לידה, נידות), כך ש"האוכלוסייה" הופכת ליחידת ניהול, והחיים נמדדים, ממוינים ומדורגים בהתאם לערכם הפונקציונלי.

עם זאת, ניתוח ביר-פוליטי כשלעצמו נוטה להישאר ברמת תיאור מנגנוני הכוח, ואינו מספק בהכרח אופק נורמטיבי לביקורת. כאן נכנסת לתמונה **האתיקה של הכנסת האורחים**. לפי לוינס (2010 [1961]; [1974]; Levinas, 1998), פני האחר מכוננים תביעה מוסרית ראשונית של **אחריות מחייבת ובלתי-מותנית** הקודמת לחוק ולחווה חברתי, ומתוך כך אוסרת רדוקציה של הזולת לפונקציונליות שלו. לפיכך, הכנסת האורחים אינה פעולה וולונטרית, אלא חובה אתית כלפי האחר הפגיע.

דרידה (2007 [1997]; Derrida, 2000) מוסיף לכך הבחנה בין הכנסת אורחים אתית בלתי מותנית להכנסת אורחים פוליטית, המתקיימת במסגרת החוק, הריבונות והזהות המשפטית. הבחנה זו מתבססת על המתח המבני שבין האתי לפוליטי: החוק נדרש כדי לממש הכנסת אורחים, אך בה בעת הוא גם מקור לאלימות, להדרה ולמחיקת סובייקטיביות. המתח מתגלם אף בהבניית הזר כאיום, בכריכת הזכאות להכנסת אורחים בהכרה משפטית, ובתלותה של הכנסת האורחים בריבונות על "הבית". לכן זקוק החוק הפוליטי לאופק האתי, כדי שיגן עליו מפני השחתה ופגיעה באחר.

כדי לקשר בין הפוליטי לאתי, בין ניתוח השיח להכנסת האורחים, ניעזר במספר מושגים אנליטיים מתווכים. נתייחס ל**רעיונות**, הגורמת לפגיעות חברתית-כלכלית, כאל מנגנון ממשלי פעיל המיוצר באמצעות זמניות מעמדית, אי-ודאות משפטית וקציבת זכויות, ומשמש אמצעי לניהול ומשטור של אוכלוסיות מהגרות (Butler, 2004; Lewis et al., 2014). בהקשר זה, **משטרי זמן וגבול** פועלים כטכנולוגיות כוח המשהות את הסובייקט במצב לימינלי מתמשך – נוכח במרחב הלאומי, אך נטול אופק של שייכות אזרחית וחברתית (De Genova, 2015; Yuval-Davis et al., 2018).

זמניות זו אינה תוצר לוואי של המדיניות, אלא תנאי שלטוני מרכזי המאפשר הכללה פונקציונלית בצד שלילת זכויות. זוהי תצורת ה**הדרה-המכלילה**, שבה המדינה מזמינה מהגרי עבודה להשתתף במערכות העבודה, אך מתוך שימור הדרתם הפוליטית-אזרחית, כך ששייכותם מותנית, הפיכה ובלתי-יציבה. מנגנונים אלו ממחישים כיצד החוק, כמסגרת אֶסְדֶּרָה (רגולציה), עשוי לפעול גם ככוח המוחק סובייקטיביות, כשהוא מצמצם את המהגר לקטגוריה מנהלית-פונקציונלית, ומנתק אותו מהקשרים של חיים, משפחה וזכויות (אגמבן, 2003).

מושגים אלו מאפשרים לקרוא את מדיניות ההגירה לא רק כמשטר של ניהול אוכלוסיות, אלא כצורה מובנית של הכנסת אורחים מותנית, המשלבת אחריות חלקית עם שליטה

והדרה. הם ישמשו בהמשך המאמר ככלים אנליטיים לקריאה שיטתית של רכיבי מדיניות משפטיים ומנהליים, כגון הסדרי שהייה, נהלים הנוגעים לחיי משפחה, מנגנוני אכיפה, והסדרים ייחודיים החלים על ילדיהם של מהגרי עבודה בישראל. דרכם נדגים כיצד פועלות פרקטיקות של ממשליות כהדרה פוליטית ואתית.

שילוב ניתוח השיח והביקורת האתית מאפשר להבין את מדיניות ההגירה כזירה שבה ניהול חיים פועל בצמוד לאתיקת אירוח מותנית. מתוכו מוצעת המשגה של **ביו־הוספיטליטי**: צורת אירוח המזמינה מהגרי עבודה ככוח עבודה חיוני, תוך כדי משטור "הגוף־העובד" באמצעות קציבת זמן, התניית זכויות ושליטת יציבות והכרה אזרחית. הביו־הוספיטליטי משמש עדשה פרשנית להבנת ההיגיון המארגן של מדיניות ההגירה כהסדרת שייכות, זמן וסובייקטיביות, ויופעל בניתוח שיטתי של רכיבי מדיניות משפטיים ומנהליים החלים על מהגרי עבודה ועל ילדיהם בישראל.

מהגרי עבודה בישראל

מתחילת שנות ה־90, על רקע הגבלת כניסת עובדים פלסטינים, מעבר למדיניות כלכלית ניאור־ליברלית ושינוי בדפוסי ההעסקה, מהגרי עבודה מהווים נדבך מרכזי בשוק העבודה הישראלי בענפים עתירי עבודת כפיים, בעיקר בחקלאות, בסיעוד ובבנייה. במסגרת מודל של "הגירה מנוהלת", המדינה מנפיקה אשרות עבודה, אך מגבילה את משך שהייה, תחומי העיסוק והזכויות, ובכך מעצבת דפוס של הכללה כלכלית בצד הדרה אזרחית־פוליטית (רייכמן, 2021; כהן וקורלנדר, 2023). האסדרה המדינית משולבת בהפרטת מנגנוני הגיוס וההשמה, תוך כדי טשטוש אחריות ציבורית והעמקת תלות מבנית של העובדים במעסיקים ובמתווכים (שמיר, 2021; Kaminer, 2024).

בד בבד, מדיניות האכיפה הולכת ומתעצמת כשמשטרת ההגירה מבצעת פשיטות, חקירות ומעצרים של מהגרי עבודה ברחובות ובבתיהם בשעות הלילה ובשעות הבוקר המוקדמות, לרבות הורים לילדים קטינים, ובמקרים מסוימים גם של הילדים עצמם. בשנים 2007–2012 נכלאו בישראל יותר מ־1,500 קטינים חסרי מעמד, וחלקם גורשו עם הוריהם (המוקד לפליטים ומהגרים, 2022). לפרקטיקות אלו השפעה פוגענית מהותית על בריאותם הנפשית של הילדים ושל הוריהם (Mayer et al., 2020).

מדיניות ההגירה כלפי מהגרי עבודה בישראל מתעצבת בתוך הקשר גלובלי, המאופיין בעשורים האחרונים בשילוב בין רציונלים ניאוליברליים ולאומיים-ביטחוניים ובהחמרה רגולטורית. במדינות רבות בצפון הגלובלי מתבססת הכללה כלכלית של מהגרי עבודה ככוח עבודה חיוני, לצד שלילה שיטתית של שייכות אזרחית, יציבות מעמדית וזכויות משפחתיות. מגמות אלו מתבטאות בהעמקת משטרי גבול וזמניות מעמדית, ובהבניית מהגרים כקטגוריה ניתנת לניהול, פיקוח והרחקה. בתוך כך מתחזקים בשנים האחרונות בארצות הברית ובמדינות מזרח ומערב אירופה שיחים הממסגרים הגירה כבעיה ביטחונית, תרבותית או דמוגרפית, ומכשירים אכיפה, גירוש והפרדה בין בני המשפחה (De Genova, 2015; Walia, 2021).

בהיעדר מדיניות הגירה רשמית עבור מי שאינם יהודים, הסדרת כניסתם ושהייתם של מהגרי עבודה בישראל נשענת על חוק עובדים-זרים (התשנ"א-1991) ועל מערך נהלים המעניקים אשרות עבודה זמניות ותלויות מעסיק, שאינן מקנות מסלול להשתייכות אזרחית או למעמד קבע. בפועל, רבים ממהגרי העבודה שוהים בישראל פרקי זמן ממושכים ללא אופק להתאזרחות או להכרה. האסדרה המוסדית ממוקדת בהיבטי העבודה וההעסקה, ואילו ממדי החיים החברתיים והמשפחתיים נותרים מחוץ למסגרת של זכויות יציבות. הורות וחיי משפחה אינם מוכרים כזכויות יסוד, אלא מנוהלים כחריגים רגולטוריים.

כך למשל, "נוהל עובדת זרה בהיריון" (רשות האוכלוסין וההגירה, 2018) מאפשר שהייה מוגבלת ומותנית, תוך הבחנה מוסדית בין עבודה לאימהות. גם ילדיהם של מהגרי עבודה, שנולדו וגדלו בישראל, זוכים להכרה מנהלית חלקית בלבד, באמצעות נהלים והחלטות ממשלה נקודתיות (משרד החינוך, 2000; החלטת-ממשלה, 2006; החלטת ממשלה, 2010; משרד הבריאות, 2016; משרד הרווחה, 2016) אך אלו אינם מבטיחים רציפות או ודאות משפטית, ומותירים את המשפחה במצב של זמניות מתמשכת ואי-ודאות (קמפ ורייכמן, 2008; Willen, 2021).

מבנה זה מייצר תצורה של הכללה פונקציונלית לצד הדרה אזרחית: המדינה מכירה בתרומתם הכלכלית של מהגרי עבודה, ואף מפעילה חלקית שיחים מוסריים של טיפול, דאגה ואחריות לילדים, אך בה בעת מציבה גבולות נוקשים לשייכות, בייחוד כשמדובר בהורות, בילדים ובתביעות להמשכיות חיים. כך מתגבשת אסדרה המשלבת זמניות, תלות ואי-ודאות כעקרונות שלטוניים מרכזיים, המעצבים חוויות מתמשכות של פגיעות ושוליות חברתית ואזרחית (Kemp & Kfir, 2016; Willen, 2021).

מתודולוגיה

What's the Problem Represented to Be? מתודת ניתוח המדיניות של מתבסס על קרול באצ'י (Bacchi, 2009). גישה זו נשענת על תפיסה פוקויאנית, ומניחה כי מדיניות אינה מגיבה לבעיות קיימות, אלא מייצרת ייצוגים מסוימים של "בעיה", המשקפים הנחות יסוד נורמטיביות, אפיסטמיות ופוליטיות, ומעצבים את גבולות המחשבה, הפעולה והפתרון האפשריים. ניתוח WPR מבקש לחשוף כיצד בעיות מוגדרות, אילו הנחות עומדות בבסיסן, מה נותר מחוץ לשיח, ומהן ההשלכות החברתיות, המוסריות והחומריות של ייצוגים אלו.

גוף הנתונים שנבחן כולל מסמכי מדיניות מרכזיים המסדירים את מעמדם של מהגרי עבודה וילדיהם בישראל, ובהם "חוק עובדים-זרים", נהלים מנהליים (לרבות נוהל עובדת זרה בהיריון והנחיות של משרדי הרווחה, החינוך והבריאות), החלטות ממשלה בדבר "הסדרים לשעה" לילדים חסרי מעמד, וכן פרוטוקולים של ועדות כנסת ופסקי דין רלוונטיים. מסמכים אלה נבחרו משום שהם מהווים את התשתית הנורמטיבית והמוסדית שדרכה מעוצבים גבולות השייכות, הזכאות והנראות של מהגרי עבודה ושל ילדיהם.

הניתוח התבצע באמצעות יישום שיטתי של שאלות הליבה של גישת WPR: (1) כיצד מיוצגת "הבעיה" (למשל, כהפרת חוק, כחריג מנהלי, כאתגר הומניטרי נקודתי); (2) אילו הנחות יסוד עומדות בבסיס ייצוג זה (בדבר עבודה, משפחה, אזרחות ושייכות); (3) כיצד נוצר הייצוג של "הבעיה" (התפתחות פוליטית-היסטורית); (4) אילו היבטים מושקפים או נשללים מהשיח (כגון חיי משפחה, ילדות, זיקות מקום וזהות); (5) אילו השלכות נורמטיביות וחומריות נוצרות עקב ייצוגי הבעיה הללו; (6) ובחינת ייצוגים חלופיים שהודרו מהשיח הרשמי, כפי שהם עולים מדיונים פרלמנטריים, מִפְּסִיקָה ומשיח ביקורתי.

ממצאי הניתוח אורגנו לתמות חוצות מסמכים, המשקפות דפוסי שיח חוזרים, ובהן: זמניות כעיקרון שלטוני, הפרדה בין עבודה לחיים משפחתיים, הכללה פונקציונלית בצד הדרה אזרחית, והבניית הורות וילדות כסטייה מנהלית. הבחנה זו בין שלבי הניתוח מאפשרת להראות כיצד ייצוגי מדיניות קונקרטיים מתכנסים לכדי היגיון ממשלי רחב יותר, המייצר צורות מובנות של פגיעות, אי־שייכות והכנסת אורחים מותנית.

המדיניות כלפי מהגרי עבודה בישראל – ניתוח בגישת WPR

1. מה הבעיה המיוצגת במדיניות?

כמשתקף משמה המקורי של ועדת הכנסת – “לבעיית העובדים הזרים” – השיח הממסדי מייצר את הנוכחות של מהגרי ומהגרות העבודה וילדיהם בישראל כ”בעיה” הדורשת ניהול. כ”עובדים זרים”, נוכחותם מובנית כתלוית תכלית, מוגבלת זמנית, וכל **חריגה מההבניה המצמצמת של עובדי־ת** (זמינות מוחלטת לעבודה) **זרה** (חוסר־שייכות), מסומנת כבעיה שיש לגדר ולאכוף. בעדשת ממשליות וביו־פוליטיקה, ה”בעיה” מיוצרת באמצעות פרקטיקות ניטור והכפפה של הגוף העובד, שאינו אמור לחרוג מהפונקציונליות שלו. כך, כבר בנקודת הכניסה לישראל מוטלים תנאים טכנו־מנהליים (בדיקות רפואיות, פיקדון) המעגנים את הגוף כאובייקט לפיקוח (“חוק עובדים זרים”, 1991). בהמשך, מדיניות ייעודית (כגון “נוהל עובדת זרה בהיריון”, 2018) מתרגמת פוריות והורות לפרמטרים של ניהול זמינות.

החריגה מהגידור הטמפורלי הוגדרה כ”בלתי רצויה מהיבטי חברה, כלכלה וביטחון” (מבקר המדינה, 1999), וממוסגרת כ”**בעיית החשש־מהשתקעות**” (הוועדה לעובדים זרים, 2006). משפל חריגה מהבניית הזרות לעבר השתרשות, שייכות, משפחתיות, סוכנות, מוגדרת כ”בעיה” הדורשת ניהול ואכיפה, הזמניות מצטיירת כטקטיקת גבול. אשורות קצובות, היתרי ענף ומגבלות ניידות מייצרים סובייקט ארעי, פגיע ובר־גירוש (Deportable), כאשר פרקטיקת המימוש המתמיד של הגבול דרך ניהול ומשטור (Bordering) משעתקת את החריגה ואת הצורך בהגבלה (Yuval-Davis et al., 2018; Walia, 2021).

לפיכך, עצם קיומם של הילדים ממוסגר כ”בעיה” שלא תוכננה. בהיעדר מסלול סטטוטורי לשייכות, הם נרשמים כנוכחות מנהלית חריגה: “מה קורה אם בכל זאת יש פה ילדים?” (הוועדה לעובדים זרים, 2006). הטיפול בהם, בהתאמה, נעשה באמצעות “הדרה־מכלילה” – ניהול היבטי חייהם והענקת זכויות פונקציונליות (חינוך, בריאות, רווחה) כהסדרים ייעודיים, תוך כדי שלילת אופק להשתייכות פוליטית־אזרחית (אגמבן, 2003).

1 שם הוועדה השתנה במשך השנים. לשם אחידות השתמשנו בטקסט ב”ועדה לעובדים זרים”, וברשימת המקורות – בשיום באותה תקופה.

כך, קטגוריות ניהוליות נטענות במשמעות פלילית, וקרימינליזציה הופכת למרכיב מפתח בייצוג ה"בעיה": חריגות מההרשאות המגבילות המוקצות ל"עובדים" ו"זרים", כגון שינוי תעסוקתי, שהייה מתמשכת או הקמת תא משפחתי, מתורגמות ל"אי-חוקיות". באמצעות תיוגם כ"לא-חוקיות", מהגרי עבודה מיוצרים בשיח כנשאי איום וכעבריינים, באופן המפעיל ארסנל אכיפה רחב של ניהול הגוף, עד פרקטיקות הקצה של כליאה והרחקה, ומכשיר שליטה ופיקוח מרביים על כלל מרחבי החיים (אגמבן, 2003; Foucault, 1991).

מסגור זה נשען על הבניית "סיקוריטיזציה", המציגה את מהגרת העבודה כאיום דמוגרפי וביטחוני. כך, "הגוף-הזר" שמצוי מחוץ להקשר השייכות הלאומית והחברתית, וחורג מהפונקציונליות שהוקצתה לו, נתפס כאובייקט מסוכן שיש לנטרו. "הגוף-הזר" הגברי מסומן כמקור לסיכון רפואי ולאלימות, המצריך פיקוח; ו"הגוף-הזר" הנשי מובנה כסיכון דמוגרפי, המצריך ניהול פוריות והורות (לומסקי-פדר, רפפורט וגניזבורג, Ahmed, ;2010). (2000).

המדיניות ממסגרת כל חריגה מתצורת "עובדת זרה" כ"בעיה" בעזרת משטור הגוף, זמניות כטכנולוגיית גבול, וקרימינליזציה. כך היא משעתקת את החריגה שהיא עצמה מייצרת, ומעגנת ביו-הוספיטליטי – אירוח מותנה, המקבל את הגוף ככוח עבודה ודוחה היבטים אחרים של הסובייקט.

2. אילו הנחות יסוד מצויות בבסיס הייצוג של הבעיה?

ההבניה הדיסקורסיבית של "בעיית העובדים הזרים" בישראל נשענת על שילוב בין תועלתנות ניאוליברלית ומבנים אתנו-לאומיים. מערך זה לא רק מתווה מדיניות, אלא גם מייצר משטרי אמת (Regimes of Truth), שמגדירים מהגרי עבודה כ"אחרים" פונקציונליים, זמניים ופגיעים, תוך כדי הדרה שיטתית של ממדי אנושיות, שייכות וזכויות. מכך מובנות מספר הנחות יסוד:

ראשית, ההנחה שלפיה **מהגרי העבודה הם אוכלוסייה לפיקוח ושליטה**, כחלק מהיגיון ממשלי הרואה באוכלוסיות יעד לניהול ביו-פוליטי באמצעות מערכי ידע-כוח המגדירים את תנאי חייהן. על-פי היגיון זה מוגדר המהגר כגוף-עובד זמני, שנוכחותו מותנית, מפוקחת וכפופה במלואה לממסד. כך הופכים זמן, גוף ומשפחה לפרמטרים של פיקוח,

דרך התוויית גבולות ממשלית מול הסובייקט המנוהל בעזרת ייצור מתמיד של פגיעות ורעיונות מבנית (אגמבן, 2003; Lewis et al., 2014; Foucault, 1991).

שנית, הנחת יסוד ניאוליברלית ממקמת את המהגר במרחב כלכלי צר **כמשאב פרודוקטיבי וברי-החלפה**, הכפוף לגלובליזציה של שוק העבודה, לקומודיפיקציה (הסֶחָרָה) ולשיבוץ שיטתי בעבודות נחותות ותובעניות (dirty, dangerous, demeaning). השיח המסדי מצמצם את המהגר ל"עובד" בלבד, ורק כך מעניק לו הכרה ציבורית-משפטית מוגבלת, ואילו ממדי חייו האחרים (משפחה, קהילה, זהות תרבותית) מוּדָרִים. כך נשמרת שליטה, ומנותקת זיקתו למסגרות רחבות של שייכות וזכויות (שמיר, 2021; De Genova, 2015; Walia, 2021).

שלישית, רציונל קפיטליסטי-קולוניאלי ואימפריאליזם של גבולות (Border Imperialism) מעגנים היררכיות גזעיות-היסטוריות, וממסגרים את מהגרי העבודה, לרוב מהדרום הגלובלי, **כאחרים נחותים**. שיוכם מלכתחילה לעבודות בשכר נמוך ובתנאים פוגעניים אינו מקרי, אלא תוצר של כלכלת משמעות המפחיתה את ערך חייהם, ומנהלת לא רק את תנאי העבודה, אלא גם את האפשרות לחיים ראויים. כך, פרקטיקות של Bordering ומשטור מקבעות עמדה שולית בשדות עבודה המובְנִים ביחסי כוח מצטלבים לכליים, חברתיים, גזעיים ומגדריים, שבהם שייכות חברתית מומרת בכשירות תעסוקתית ממושטרת (Ahmed, 2000; Crenshaw, 2013; Mbembe, 2020; Kaminer, 2024).

רביעית, המבנים האתנו-לאומיים של הגדרת השייכות האזרחית והחברתית בישראל מטמיעים היררכיות ברורות בין "בעלי הבית" – אזרחי המדינה היהודים, ל"אחרים" – שאינם חלק מהקולקטיב הלאומי. מדיניות ההגירה, הממוקדת בקליטת עולים יהודים, מבחינה בין מהגרים רצויים לבלתי רצויים. מהגרי עבודה נתפסים ככוח עבודה זמני וחסר זיקה תרבותית, **חיצוניים למארג החברתי-פוליטי**, גם אם בפועל הם נטועים במרחב המקומי שנים רבות, וילדיהם ילידי הארץ. מכאן נוצר מתח מובנה בין הארעיות שמיוחסת להם ובין המציאות היומיומית של חיים, עבודה וגידול ילדים בישראל (יונה וקמפ, 2008; רייכמן, 2021; Willen, 2021).

שילוב הרציונלים האלו מייצר את **הביו-הוספיטליטי**, כ"אירוח" שמקבל רק את ממד הגוף ככוח עבודה, אך דוחה את כל שאר היבטי הקיום האנושי, תוך כדי שעתוק יחסי הכוח, התלות וההדרה שמעצבים את מיקום מהגרי העבודה וילדיהם במרחב החברתי-פוליטי.

3. כיצד נוצר ייצוג זה של ה"בעיה?"

הייצוג של מהגרי העבודה בשיח הממסדי בישראל ככוח עבודה זמני ופונקציונלי מתבסס על תפיסתם כ"אחרים", שיש לנהל אותם, להגבילם ולהרחיקם. הייצוג התעצב גנאולוגית בהצטלבות של ממשליות ניאו-ליברלית, מבנים אתנו-לאומיים היררכיים, שיחים קולוניאליים והבניות של היררכיות חברתיות. כל אלה מייצרים הבחנה חדה בין "בני הבית" ל"זרים", וממסדים גבולות של שייכות.

כחלק ממגמות הגלובליזציה שיצרו שוקי עבודה נידים, המתנהלים בתוך היררכיות של שייכות ויחסי כוח בין-חברתיים ותוך-חברתיים, גם בישראל הוסטו העבודות המדורגות כנחותות ותובעניות אל מי שמסומנים כ"אחרים" (קמפ ורייכמן, 2008; De Genova, 2015). במסגרת זו מוגדר העובד כמשאב ברהחלפה, הנתון לפיקוח, לניהול ולשליטה הדוקים. דפוס זה מתחזק באמצעות ביו-פוליטיקה גלובלית ושימוש אימפריאליסטי ביצירת גבולות המגדירים מי רשאי לנוע, לעבוד ולהישאר, ומי נותר בנוכחות מותנית ופגיעה (Ahmed, 2000; Walia, 2021). תהליכים אלו שימשו אדמה פורייה להחפצת גופם של העובדים כגוף פונקציונלי בלבד, הנושא ערך כל עוד הוא מייצר תועלת כלכלית, תוך כדי שלילת סובייקטיביות, רצון ויכולת להשתרש.

קודם לזימון מהגרי העבודה מעבר לים הוקצו עבודות השוליים בישראל לפועלים פלסטינים, שסומנו כ"אחרים" בתוך מרחב קולוניאלי מתמשך, שבו יחסי השליטה של הרוב היהודי באוכלוסייה הפלסטינית התבטאו גם בניהול שוק העבודה. משטרי ההיתרים והאשרות שהושתו על הפלסטינים יצרו תבנית של פיקוח, הדרה ותלות, שהועתקה כמעט ישירות אל המערך שנבנה עבור "העובדים הזרים", כשהבחנה האתנו-לאומית נותרה כציר מרכזי בניהול ההיררכיות החברתיות והכלכליות. ההסדר הזה שוכלל על רקע שינויים סוציו-פוליטיים, העמקת התבססות הרציונל הניאו-ליברלי ולחצי קבוצות אינטרס כלכליות, כגון מעסיקים בענפי החקלאות, הבניין והסיעוד. כך הונחה תשתית היסטורית שאפשרה למסד מודל העסקה זמני, מפוקח ומבוסס רעיונות (Precariousness) כלפי עובדים המסומנים כ"זרים", המאפשר לכונן אותם ככוח עבודה ברהחלפה ולא כסובייקטים בעלי תביעת שייכות (קמפ ורייכמן, 2008; כהן וקורלנדר, 2023).

אף הבניית נוכחותם של מהגרי העבודה בשיח כאיום קדמה לזימונם לישראל. בדיון בכנסת על החלפת עובדים פלסטינים במהגרי עבודה, הם תוארו כמי ש"יטובבו

ברחובות" וייטפלו "למי שצריך להיטפל" (כנסת ישראל, 1988). האיום נקשר כבר אז ב"חשש מהשתקעות": "ואז נצטרך להקים כיתות וללמד את ילדיהם" (שם). הצימוד של החלפת כוח עבודה המזוהה עם סיכון ביטחוני-לאומי העמיק את דימוי ה"זר" כמאיים: "ואז... נתגעגע לערבים" (שם). במהלך שנות ה-90 הומרה הבניית האיום הביטחוני-לאומי לשיח של "סיכון חברתי", תוך כדי העצמת משטרי פיקוח ואכיפה כוחניים, כגון מבצעי גירוש, מעצרים ומתקני משמורת. השיח הציבורי והפוליטי חיזק את הדימוי של מהגרי העבודה כ"גוף זר" ו"פצצה מתקתקת" במרחב הלאומי-חברתי, המחייב משטרי פיקוח קפדניים ודחייה חברתית.

היעדר מדיניות הגירה רשמית ללא-יהודים מונע אופק התאזרחות אף לילידי ישראל ולשוהים בה ממושכות. כך מתבסס מנגנון כוח המאפשר למדינה לפעול בעמימות, להותיר נוכחות זמנית ומותנית, ולהעמיק תלות ופיקוח על אוכלוסיות "אחרות". ללא מסגרת חקיקתית כוללת נותר מעמד מהגרי העבודה וילדיהם שביר, ותלוי בשינויים תכופים בנהלים, בהחלטות אד-הוק ובתנודות פוליטיות (גיל ודהאן, 2007; לבנת, 2022). כך מתממשת ממשליות שבה אי-הוודאות עצמה היא אמצעי שליטה המשמר היררכיות חברתיות ואתנו-לאומיות.

משנות ה-90 עוגנה הבניית מיקומם החברתי של מהגרי עבודה כ"עובדים" ו"זרים" משפטית ומנהלית. חוק עובדים-זרים (1991) קבע נקודת כניסה טכנו-מנהלית של בדיקות רפואיות והיתרים קצובים, הממקמת את "הגוף-העובד" כאובייקט לפיקוח תעסוקתי. המעסיק, לעומת זאת, הוגדר כסוכן הכלכלי, וכסובייקט שאליו פונה החוק. בד בבד הוטמעו היתרי ענף והסדרי כבילה למעסיק, שהפכו את הזמניות והרעיעות לטכנולוגיית שליטה: עובדים נותרו תלויים במעסיקיהם, בעלי ניידות מוגבלת, וחשופים תדיר לאיום הגירוש (וגנר, 2010; קורלנדר וקמינר, 2020). אף שלאחר מכן ביקר בג"ץ את משטר הכבילה, נותר ההיגיון המנהלי בעינו באמצעות נגזרות פיקוח חלופיות שהמשיכו לעצב סובייקט מנוהל, מוחלש ומודר (בג"ץ 4542/02, 2006). בתוך כך, "מדיניות הדלת המסתובבת", שבה יד אחת של החוק מזמנת מהגרי עבודה והאחרת מגרשת אותם, משמרת מצב מתמיד של נוכחות אנושית זרה ורעועה, המוגבלת לשולי החברה.

הממשליות והביו-פוליטיקה פלשו גם למרחב האינטימי. נוהל "עובדת זרה בהיריון" תרגם פוריות והורות למדדי ניהול זמינות, וגם בגרסתו המעודכנת התנה את המשך השהייה בהסדרים מפצלי משפחה. הסדרים אלו מדגימים את ההכלה המותנית שבה הגוף חשוף ומנוהל, ומתקבל רק כל עוד הוא זמין לעבודה, ואילו המשפחתיות נדחית או מנוהלת

בקפדנות (אגמבן, 2003; Kemp & Kfir, 2016). גם בשיח הפרלמנטרי התבטאה ההבניה שלפיה למהגרי עבודה "אין זכות לאהבה בישראל" (הוועדה לעובדים זרים, 2006). תחת ההסְחָרָה (קומודיפיקציה) והבניית האיום החברתי סומנה ההורות כמסלול עוקף לביסוס מעמד, והילדות – כהשתרשות מאיימת: "לא יכול להיות שילד יהפוך ל'גרין קארד' אנושי" (ועדת הפנים, 2020).

היחס לילדים, עוד טרם היוולדם, מהווה דוגמת קצה של דינמיקת השיח הממסדי. הפמיניזציה של הגירת העבודה בעשורים האחרונים, על רקע התרחבות כלכלת השירותים והסיעוד, הפכה מהגרות עבודה לחלק אינטגרלי מהמערך התעסוקתי-משפחתי בישראל, והוסיפה להדרה ולהגזעה גם רכיב מגדרי. גופן נעשה אתר פוליטי הנתון לאסדרה כפולה של דיני הגירה ודיני עבודה, המפצלת בין רפרודוקציה יצרנית לאימהית (גולדין וקמפ, 2008; וגנר, 2010). עבודת הסיעוד מחייבת אשרות ארוכות טווח ושהות ממושכת של המטפלות, שמרביתן בשנות ה-20–30 לחייהן, אך תנאיה התובעניים של עבודתן דורשים זמינות כמעט מוחלטת. כך נכפית עליהן הבחירה בין פרנסה לאימהות, ונמנעת מהן הזכות הבסיסית להקמת משפחה וליחסי אהבה, אינטימיות וטיפול מעבר לכתובת ה"ראויה" על-פי החוק (בן-ישראל ופלא, 2006; Kemp & Kfir, 2016). הגוף הפורה ממוסגר בד בבד כ"איום דמוגרפי" בשיח האתנו-לאומי, וכ"גוף-עובד" בשיח הניאו-ליברלי, ומגלם פגיעות מצטברת ומצטלבת של רכיבי זהות תרבותיים, אתניים, מגדריים וסוציו-אקונומיים (Crenshaw, 2013).

הילדים מהווים אתגר לשיח הממסדי, כמי שאינם "עובדים" ואף אינם "זרים", מכיוון שהם ילידי הארץ, מתחנכים במוסדות ישראליים ודוברי עברית כשפה מרכזית. פרקטיקות ה"הדרה המכלילה" מתבטאות עבורם בנהלים שמעגנים הענקת זכויות לשירותים בסיסיים (חינוך, בריאות, רווחה), ובה בעת תוחמים את מעמדם. כך, גם שתי החלטות הממשלה שהתייחסו לחלק מהילדים מוגדרות כהחרגה טמפורלית וייחודית של הענקת מעמד חד-פעמית מטעמים הומניטריים. כל אלו, הגם שכרוכים בהענקת זכויות, מקבעים בו בזמן את הגבול הפדיר, שמתיר את הפתח לשייכות רשמית ומוכללת חסום.

מכלול התהליכים הללו מתגבש לביר-הוספיטליטי: הכנסת אורחים מותנית, מכוונת שוק ניאו-ליברלי והיגיון אתנו-לאומי היררכי. במסגרתה מתקבל המהגר כגוף פונקציונלי לציות ולשירות, אך נדחה כסובייקט בעל זכויות ותביעת שייכות. ההכלה-המדירה כרוכה במשטרי זמניות כפויה ובורדרינג, המייצרים חיים רעועים ומושעים בשולי החברה, כשנוכחות, עבודה וחיי משפחה מותנות בהחלטות מנהליות משתנות ותחת איום גירוש

מתמיד. היעדר מדיניות הגירה סדורה מעגן את הספיות (לימינליות) הזו: נוכחות שהיא בעת ובעונה אחת חיונית ובלתי לגיטימית, זמנית ומתמשכת, הנשענת על דחייה עקבית של השתלבות אזרחית-חברתית.

4. מה נותר מושתק, מחוץ לייצוג? האם ניתן לחשוב על ה"בעיה" בדרך שונה?

הייצוג הממסדי מצמצם את מהגרי העבודה ל"עובדים" ו"זרים", ככוח עבודה בר־תחליף הנתון לניהול ביו־פוליטי ולזמניות, לשוליות ולרעיונות מתמשכות. בכך מושתקים שדות שלמים של סובייקטיביות אנושית: זכות לשייכות אזרחית וחברתית, לחיי משפחה, לסוכנות כלכלית ולאזרחות מוסרית. השתקה זאת נעשית דרך השמטה עקבית של האחריות האתית של המדינה כ"מארכת", הן כריבונית, הן כמי שזימנה את מהגרי העבודה. הכנסת האזרחים הופכת לסדרה של תנאים משטריים רדוקטיביים, במקום יחס מוסרי המממש את אחריותה של המדינה לאלו המתארחים וחיים בקרבה. זוהי תמציתה של ה"ביו־הוספיטליטי".

הבניית מעמדם של מהגרי עבודה כ"זרים" מהווה לגיטימציה לצמצום זכויותיהם ולהגבלת חופש הביטוי והתנועה שלהם. הם מודרים מהקהילייה האזרחית ומהזירה הפוליטית, ואינם יכולים לנכוח כ"סוכן חברתי". הדרתם שוללת הן את עצם זכותם לקבלת זכויות יסוד, שהן מנת חלקם של אזרחי המדינה, הן את האפשרות לנקוט פעולות בעלות משמעות והשפעה בשדה החברתי. כך נותרים קשייהם בשולי התודעה הציבורית (Kemp, Raijman, & Geffen, 2022).

השיח הממסדי מבנה את מהגרי העבודה וילדיהם כ"אובייקטים לניהול", ומשתיק בעקביות את קולותיהם. מתוך משטור המגדיר מה ייאמר ומי רשאי לדבר, מודרים מהשיח רכיבי הסובייקטיביות המהותיים שלהם, על הידע והחויות הייחודיים שלהם. השתקה זו מגלמת פגיעה של אי־צדק אפיסטמי (Fricker, 2007), כשחויותיהם אינן מוכרות כידע לגיטימי, מודרות מהשיח הציבורי והפוליטי, ובכך מתחזקת הדומיננטיות של הנרטיבים הממסדיים המנציחים הדרה ותלות.

בהותרת השייכות מחוץ לשיח, גם משפחתם של מהגרי העבודה מודרת כרכיב לגיטימי בהבניה הממסדית. לאורך "חוק עובדים־זרים" (1991) מוזכרים "משפחה", "ילד", "בן־זוג",

ו"הורה" בסעיף אחד בלבד (תיקון 18), המתייחס להעברת פיקדון ההעסקה למשפחת העובד לאחר מותו. ניכר כי האפשרות לחיי משפחה לא הייתה כלולה בתוכניתו של המחוקק, ובאופן אירוני היא נכללת בה רק לאחר מות העובד, עם חדלותו מתפקוד כ"כוח עבודה". זהו ייצוג של קצה האינסטרומנטליזציה עד להסחרה מוחלטת (דרידה, 2007 [1997]; Mbembe, 2020). מתוך כך, ילדים של מהגרי העבודה, שלא תוכננו להיכלל בשית, מתקיימים במצב סְפִי של אי־קיום ממסדי: "את לא קיימת, את לא רשומה... את לא אמורה להיות פה" (הוועדה לעובדים זרים, 2021).

ייצוג חלופי של הבעיה מחייב החזרת כל מה שנשמט מהשית, בראש ובראשונה האחריות האתית של המדינה למהגרי העבודה שהיא מזמנת ולילדיהם שנולדו וגדלו בה. שמירת האופק האתי מהשיח הפוליטי מייצרת ניכור לאֶחָר והסרת האחריות כלפיו (דרידה, 2007 [1997]). תפיסת ה"זר" כאיום על התחימה האתנו־לאומית של החברה הישראלית מעוררת דחייה ועוינות כלפיו, המביאות להדרתו מהמרחב האזרחי־פוליטי, תוך כדי מחיקת הסובייקטיביות שלו. לפיכך, הַשְׁבֵּת האופק האתי לשיח, ובפרט הכנסת האורחים האתית, המממשת אחריות ומחויבות עמוקה לאֶחָר, ללא רדוקציה והתניה, תאפשר הכרה במעמדו הייחודי ובמובחנותו, ומצע להשבת הרכיבים שהודרו מהשיח (לוינס, 2010 [1961]; Levins, 1998).

הַשְׁבֵּת החוק האתי כמצפן לחוק הפוליטי מתבססת על מיקום פני האחר במרכז, כביטוי לאנושיותו המלאה וכתביעה לאחריות ולהגנה. אחריות אתית ממסדית תאפשר לראות את מהגרי העבודה לא כמשאב זמני, אלא כפרטים בעלי זכויות אנושיות אוניברסליות, ולשלב בשיח ובמדיניות פרקטיקות של הכנסת אורחים אתית. פרקטיקות אלו יכירו בסובייקטיביות המלאה של ההורים ושל ילדיהם, יערערו את משטרי הזמניות והשליטה, ויאפשרו תנועה לעבר שייכות שאינה מותנית בתועלתיות הכלכלית. כך יורחב המרחב הפוליטי מעבר ל"זכויות פונקציונליות", ויכלול גם זכויות לשייכות, לקיום יציב ולחיים ללא פחד.

תביעה זו לאחריות אתית עולה גם מביקורת בית המשפט כלפי התנהלות המדינה, הממשיגה שלילת זכויות אזרחיות כדה־סובייקטיביזציה: "העובד הזר אינו נכנס בשערי המדינה ומשיל מעליו את אנושיותו וזכויותיו היסודיות" (בג"ץ, 4542/02, 2006). מכאן מתאפשרת בחינת ההאֶחָרה הרדוקטיבית של מהגרי עבודה כשאלה אתית, שבמרכזה ניצבת החזרת האחריות כלפי האחר.

5. אילו השפעות נוצרות כתוצאה מייצוג זה של "הבעיה"?

להבניה כבעיה של כל חריגה של מהגרי עבודה מגידורם כ"עובדים" ו"זרים" יש השלכות מרובות, שנידונו בחלקן בסעיפים הקודמים. השלכות אלו משקפות את שמיטת האחריות האתית של המדינה, וכוללות נרמול אחרות מתמשכת, ייצור משטרי זמניות ושימור רעיונות מתמדת, תוך כדי מניעת שייכות חברתית, אזרחית ופוליטית.

כך, מהגרי העבודה נדחקים לתחתית ההיררכיה הכלכלית והחברתית בישראל, ומגודרים במובלעת המשרתת את החברה אך אינה זכאית להשתייך אליה (יונה וקמפ, 2008; Willen, 2021). הם אינם מיוצגים כסובייקט כלכלי, אלא כאובייקט כלכלי הנמדד במכסות כוח עבודה, בדמי תיווך ובהעברות כספיות. הגבלות החוק שוללות מהם את הזכות להיות סוכן כלכלי בעל חופש בחירה רציונלי בהשתכרות בהתאם לכישוריהם. העסקתם מוגבלת מראש לתחום ולמעסיק מסוימים, והם מודרים ממרחב הכלכלה הליברלית הכולל חופש מידע, הזדמנות ותחרות (קמפ ורייכמן, 2008; וגנר, 2010).

הבניה מפלילה, המוציאה את המשפחתיות מחוץ לחוק, מהווה נקודת קצה של הבניה רדוקטיבית המאפשרת שמיטת אחריות מוסרית. אהבה, אינטימיות והורות ממוסגרות כחריגה מהפונקציונלית של מהגרי העבודה כ"עובדים", ומהזרות והזמניות לעבר שייכות וקביעות. ההורים, בעיקר האימהות, לכודים בפרדוקס של בחירה בין קיום חומרי לרגשי, בין דרישות התעסוקה ובין צורכי ילדיהם (בג"ץ 11437/05, 2006). והילדים, חרף הכרה פונקציונלית בהם במערכות החינוך, הבריאות והרווחה, חיים בספיות של נוכחות-ללא-שייכות, תחת איום מתמיד (Willen, 2021; Kemp et al., 2022). הזרות של מהגרי העבודה בפני החוק מחריפה עם אובדן המעמד החוקי. בהיעדר חופש תעסוקתי, נמנעת האפשרות לשנות תנאי העסקה, גם כשאינם הוגנים. אובדן המעמד עקב פקיעת אשרה, החלפת מעסיק או הקמת תא משפחתי, מובילים להבניה מפלילה של ההגירה ולהשוואתה לפשיעה פלילית. האחרתם החברתית ופגיעותם מוקצנת בהיעדר הגנה חוקית (Chomsky, 2014), מה שמשתקף גם בעמדות ממסדיות: "מהי הסנקציה כלפי עבריינים? באו לכאן עובדים-זרים, חתמו על חוזה, מה הם משלמים?" (ועדת הפנים, 2020).

השלכה מהותית נוספת מתבטאת ברעיונות חיי ילדיהם של מהגרי העבודה, המתקיימים כ"סמויים מהעין" – אינם מוכרים כאזרחים בחברה שבה נולדו, נטולי זכויות ויכולת להשמעת קולם בשל היותם "זרים" ו"חסרי מעמד". חיייהם חצויים: מחד גיסא, לומדים

בבתי ספר ישראליים, משתתפים בתנועות הנוער, מקיימים חיים נורמטיביים הכוללים השתתפות ושייכות; מאידך גיסא, הם שרויים במצב סְפִי של איום מתמיד, שבו בכל רגע עלול להתרחש אירוע שיקטע את רצף חייהם, כשיסומנו כמי שזרותם בפני החוק מהווה הצדקה לכליאתם ולגירושם.

6. כיצד והיכן יוצר והופץ ייצוג זה? האם ניתן להטיל בו ספק, לקרוא עליו תיגר אותו, להחליף אותו?

ייצוגם של מהגרי העבודה כפונקציונליים ונטולי שייכות עוצב והופץ בממשקים חופפים של מדיניות, משפט ושיח ציבורי. מאז חוק עובדים־זרים (1991) ומדיניות "הדלת המסתובבת" הוכפפו חייהם למשטרי פיקוח ותלות. כך הפך הביו־הוספיטליטי לפרקטיקה חיה של הֶכְלָה מותנית, שעם הזמן נורמלה בשיח המוסדי והציבורי והעמיקה את דפוסי ההדרה.

אולם ייצוג זה אינו חסין לביקורת. במשך השנים ניסו לחתור תחתיו פעילים וארגוני זכויות, חוקרים, ולעתים גם נבחרו ציבור ובתי המשפט, שהצביעו על הסתירה בין הצורך הכלכלי בהעסקת עובדים ובין הדחייה המוחלטת של שייכותם. אך קריאת תיגר אמיתית מחייבת שינוי שיח רדיקלי לטובת נרטיב חלופי הנשען על אחריות מוסרית, והכרה בסובייקטיביות המלאה של המהגרים וילדיהם. במאמר זה הצענו ליישם זאת בעזרת חלופה של הכנסת אורחים אתית, המציעה אופק של אחריות אתית לאֲחֵר, ומתבססת על קבלה בלתי מותנית, שייכות ויציבות.

סדק ראשוני כזה בשיח מסתמן בהקשר לילדים. בשנים האחרונות נשמעים קולות ממסדיים הממקמים את הילדים, ולעתים מתוך כך גם את הוריהם, כסובייקטים אנושיים בעלי פגיעות וזכויות. במסגרת עדשת הביו־הוספיטליטי ניתן להיווכח כיצד גופם של הילדים מהווה מעין אתר מטונימי של התערבויות סותרות. מצד אחד הם חשופים לכוחניות של החוק, עד כדי שליפתם ממיטותיהם וכליאתם; מנגד, הם מוגדרים כזקוקים להגנה לשם שמירה על שלומם ועל התפתחותם (משרד הרווחה, 2016). עדשה פוקואינית מראה כיצד פרקטיקות של חינוך, רווחה ובריאות, וכן הֶסְדְרִים "לפי שעה", למעשה מנרמלות זמניות והדרה. אך מזווית אתית אפשר לראות בהן גם מוקדי ערעור, המכירים בילדים כזכאים להגנה ולאכפתיות מוסדית.

על רקע הסתירות הללו ניכרים ניצני חלופה בשיח הממסדי, המתבססים על אתיקה של אחריות וחמלה: "ילדים הם בני אדם" (הוועדה לזכויות הילד, 2004); "יש פה המון כאב" (הוועדה לעובדים זרים, 2021); "מדיניות ההגירה... מייצרת מציאות אכזרית כלפי ילדים שזהו ביתם" (ועדת הפנים, 2020). ההכרה בסבל, והביקורת על החוק, מהוות מסד לשיח פוליטי שמנכיח אחריות אתית של המדינה כלפי הילדים: "הילדים ממשיכים לגור ולהתחנך בישראל, והמדינה כפופה להתחייבויותיה כלפיהם בהתאם לאמנה, כל עוד הם שוהים בתחומה" (עמ"נ 19-09-41621, 2023). כך, במתח שבין שליטה והדרה ובין הכרה וחמלה טמון האתגר המוסרי של המעבר מביר-הוספיטליטי להכנסת אורחים אתית, שמכירה בזכויות ובשייכות של המהגרים וילדיהם.

דיון

הקריאה הפרשנית שאנו מציעים מצביעה על היגיון ממשלי קוהרנטי: המדינה מזמנת מהגרי עבודה לצרכיה הכלכליים, אך בד בבד מבנה את נוכחותם כ"בעיה" הדורשת ניהול. ניתוח לפי גישת WPR (Bacchi, 2009) מראה כי המדיניות אינה מגיבה לבעיה קיימת, אלא מייצרת אותה באמצעות מסגור המהגרים כ"עובדים" ו"זרים". כך, פרקטיקות פיקוח ואכיפה מצמצמות את הסובייקט לגוף פונקציונלי מנוהל, וכל חריגה מההגדרה מתויגת כ"בעיה". במונחים פוקויאניים (Foucault, 1991), זהו מנגנון של ממשליות ביר-פוליטית, שבו הגוף ככוח עבודה נעשה אובייקט לניהול, בזמן שמשטרי זמן ותעסוקה מחילים עליו ארעיות ותלות מתמשכת.

אנו מכנים את הפרקטיקה הזו **ביר-הוספיטליטי**: "אירוח" המזמן את הסובייקט, אך מעניק לגיטימציה לגוף בלבד, ורק כל עוד הוא פרודוקטיבי, תוך כדי דחיית ממדי חיים אחרים כגון שייכות ומשפחתיות. קריאה זו מתחדדת באמצעות מושגי בורדרנינג ומשטרי זמן. הגבול פועל כך שאינו רק קו גיאוגרפי, אלא פרקטיקה מתמדת של סיווג, ספיון ונראות, המיושמת דרך מגבלות נידות ואיום מתמיד בגירוש. משטר הטמפורליות, המתבסס על קציבת אשרות, "הסדרים לשעה", עמימות והשהיה, מייצר רעיונות וספיון כמצב חיים בסיסי (Ahmed, 2000; De Genova, 2015; Yuval-Davis et al., 2018; Walia, 2021).

האופק של הכנסת האורחים האתית פורס ממד ביקורתי נוסף. לפי לוינס 2010 [1961]; [1974] (Levins, 1998), פני האחר מטילות תביעה מוסרית הקודמת לחוק ולזהות הלאומית;

דרידה 2007 [1997]; Derrida, 2000, מוסיף כי הזר מערער את יסודות ה"בית" וחושף את נקודות העיוורון של השיח ההגמוני, ובכך מערער את תפקיד הריבונות כיסוד הסדר. הגבול והריבונות מובנים כאן כטכנולוגיות כוח המייצרות מדרוג אנושי: הן קובעות מי ייחנה מהגנה ושייכות ומי יוחרג מהן, וממסגרות חיי אדם כניתנים להשהיה, להפקרה או לסילוק. מכאן עולה קריאה לשינוי כיוון: מעבר מאיזון לכאורה בין אירוח לשליטה אל תפיסה של שייכות כזכות יסוד, קריטריון הקודם לגבול ואינו תוצר שלו.

המתח הזה ניכר בייחוד במבחן המשפחה והילדות. עיצוב הפוריות וההורות כמדדי "זמניות" פונקציונלית-תעסוקתית מפצל את הגוף לפרודוקציה יצרנית מול אימהית (יונה וקמפ, 2008; Kemp & Kfir, 2016). ילדים מסומנים מתוך כך כ"בעיה", כשיבוש פונקציונלי, מה שגוזר הדרה-מכלילה, המתבטאת בהענקת שירותים ייעודיים בצד שלילת מסלול להשתייכות. דווקא משום שילדיהם של מהגרי עבודה הם ילידי המקום, דוברי עברית ומשולבים במוסדות המקומיים, עצם קיומם מהווה תביעת שייכות המערערת את קטגוריית ה"זר" וסודקת את הרציונל של זמניות-משטרית (Zamir & Mayer, 2026). כאן מתגלם גם אי-צדק אפיסטמי: השתקת קולות וניסיונות חיים שמערערים את הדקדוק והנרטיב הממשלי (Fricker, 2007).

במונחי WPR, המדיניות ממירה שאלה של זכויות ושייכות בשאלה של יצרנות, סדר ומשמעת, ויוצרת מעגליות: היא מגדירה חריגה (למשל הורות), ואז מאששת אותה באמצעות מנגנוני אכיפה המדגימים שוב ושוב אותה חריגה (Bacchi, 2009). לפיכך, מושגים דוגמת "ביטחון", "ריבונות" ו"ניהול משאבים" אינם טיעונים ניטרליים, אלא תוצרי שיח שממסדים את החריגה והופכים אותה לראיה בדיעבד לצורך בעוד גבולות ופיקוח.

מכאן נגזרת הקריאה הנורמטיבית של המאמר: המרת הביורוספיליטי בפוליטיקה המתבססת על אתיקה של שייכות. יישומה מחייב ראשית, דה-פרקריזציה מוסדית: ניתוק המעמד מהתלות במעסיק ובענף; יצירת מסלולי שהייה והשתייכות מדורגים לשוהים שהות ארוכת טווח ולילידי המקום; צמצום הזמניות כטכנולוגיית גבול. שנית, דה-קרימינליזציה של משפחתיות: ביטול מנגנונים מפצלי משפחה, הפסקת הכליאה, ועיגון עקרון טובת הילד כמסד בהסדרה ובאכיפה. שלישית, הסבת משאבי אכיפה לתשתיות השתתפות: השקעה בבריאות, חינוך, תמיכה קהילתית וניידות תעסוקתית. ורביעית, תיקון השיח: מעבר משפה המייצרת "בעיה" לשפה של אחריות, הכרה ומתן קול ומקום.

כך, מסגרת הבירוקרטיה משמשת לא רק כעדשה אנליטית להבנת מנגנוני השליטה הממסדיים חיים שוליים ורעועים, אלא גם עמדה נורמטיבית: הצבת השייכות והאחריות האתית כאמת מידה שכנגדה נבחנת הלגיטימיות של חקיקה ונהלים. מתוך כך, הבעיה אינה נוכחותם של מהגרי עבודה, אלא קיומם של משטרי גבול זמן המייצרים רעיונות והדרה. העברת הבכורה מעקרון הגבול לעקרון השייכות מחזירה את האנושי למרכז, ומשרטטת כיוון לתקון: מעבר ממדיניות של ניהול חריגים למדיניות של קבלת פנים לסובייקטים אנושיים שלמים. אף שהדיון מעוגן במציאות הישראלית, הוא רלוונטי גם בהקשרים גלובליים שבהם "זרים" מתקבלים כגופים-פרודוקטיביים, אך מוקרים כסובייקטים-אזרחיים.

רשימת המקורות

- אגמבן, ג'ורג'יו (2003). הומו סאקר: הכוח הריבוני והחיים החשופים. בתוך שי לביא (עורך), **טכנולוגיות של צדק: משפט, מדע וחברה**. תל אביב: רמות, אוניברסיטת תל אביב, 395–434.
- בית הדין הגבוה לצדק פס"ד בג"ץ 11437/05, **קוֹלְעוּבַד ואחרים נ' משרד הפנים** (22.2.2006). https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts%5C05%5C370%5C114%5Cr27&fileName=05114370_r27.txt&type=2
- בית הדין הגבוה לצדק. פס"ד בג"ץ 4542/02, **קוֹלְעוּבַד ואחרים נ' ממשלת ישראל ואחרים**, (30.3.2006). <http://elyon1.court.gov.il/Files/02/420/045/o28/02045420.o28.HTM>
- בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו. **עמ"נ 19-09-41621, אישורה אופרטי נגד רשות האוכלוסין וההגירה, משרד הפנים** (21.5.2023).
- בן-ישראל, חני ועודד פלר (2006). **אין מדינה לאהבה: פגיעות בזכות למשפחה של מהגרי עבודה בישראל**. האגודה לזכויות-האזרח. <https://law.acri.org.il/he/1433>
- גולדין, סילביה ואדריאנה קמפ (2008). זרות ופוריות: הבירוקרטיה של הגירת עבודה, גוף ומגדר. בתוך יהודה שנהב ויוסי ויונה (עורכים), **גזענות בישראל**. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 258–286.
- גיל, עמירם ויוסי דהאן (2007). בין ניאור-ליברליזם לאתנר-לאומיות: תיאוריה, מדיניות ומשפט ביחס לגירוש מהגרי-עבודה בישראל. **משפט וממשל**, י, 347–385.
- דרידה, ז'אק (2007 [1997]). **על הכנסת אורחים**. (תרגום מצרפתית: דניאלה יואל; עריכה מדעית: אלי שיינפלד). תל אביב: רסלינג.

החלטת-ממשלה 156 (2006). הסדר לשעה למתן מעמד לילדי שוהים שלא כחוק, הוריהם ואחיהם הנמצאים בישראל. https://www.gov.il/he/departments/policies/2006_des156

החלטת-ממשלה 2183 (2010). הסדר לשעה למתן מעמד לילדי שוהים שלא כחוק, הוריהם ואחיהם הנמצאים בישראל. https://www.gov.il/he/departments/policies/2010_des2183

וגנר, רועי (2010). מהגרות עבודה. **מפתח: כתב-עת לקסיקלי למחשבה פוליטית** 1, 61-90.

הוועדה לבחינת בעיות העובדים הזרים (2006). **פרוטוקול ישיבה מס' 11 מיום 12.12.2006: הזכות לחיי משפחה של מהגרי עבודה**. ירושלים: כנסת ישראל. https://fs.knesset.gov.il/17/Committees/17_ptv_132742.doc

הוועדה המיוחדת לעובדים זרים (2021). **פרוטוקול ישיבה מס' 16 מיום 13.12.2021: מדיניות הגירוש של ילדי העובדות והעובדים הזרים בדגש על מדיניות האכיפה כלפי תלמידי בית ספר**. ירושלים: כנסת ישראל.

הוועדה המיוחדת לעובדים זרים (2022). **פרוטוקול ישיבה מס' 45 מיום 20.6.2022: ילדי זרים שאינם ברי הרחקה - תמונת מצב**. ירושלים: כנסת ישראל.

הוועדה לזכויות הילד (2004). **פרוטוקול ישיבה מס' 44 מיום 24.2.2004: ילדי עובדים זרים, החיים בצל גירוש הוריהם**. ירושלים: כנסת ישראל.

ועדת הפנים והגנת הסביבה (2020, 3 בנובמבר). מניעת גירוש ילדי עובדים-זרים שנולדו בישראל. **פרוטוקול 91**. ירושלים: כנסת ישראל.

חוק עובדים זרים (התשנ"א-1991). **מאגר החקיקה**, מדינת ישראל. <https://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Laws/Pages/LawPrimary.aspx?t=lawlaws&st=lawlaws&lawitemid=2001138>

יונה, יוסי ואדריאנה קמפ (2008). **פערי אזרחות: הגירה, פרוין וזהות בישראל**. ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד.

כהן, אבינעם ויהל קורלנדר (2023). ענף החקלאות כאתר של סחר בבני-אדם למטרות עבודת ועבודת כפייה: בין גיוס מהגרים לזכויות עובדים. **חוק חברה ותרבות**, 239-264.

כנסת ישראל (1988, 25 בינואר). **פרוטוקול מליאת-הכנסת, ישיבה מס' 1565**.

לבנת, יובל (2022). ההסכמים הביטורליים של ישראל עם מדינות המוצא של מהגרי עבודה: במה הם עוסקים, ממה הם מתעלמים ומה הסיבות לכך. **עיוני משפט** מו, 113-174.

לוינס, עמנואל (2010 [1961]). **כוליות ואינסוף: מסה על החיצוניות**. (תרגום מצרפתית: רמה איילון; עריכה מדעית: ז'ואל הנסל). ירושלים: מאגנס.

לומסקי-פדר, עדנה, תמר רפפורט ולידיה גינזבורג (2010). מבוא: נראות בהגירה - גוף, מבט, ייצוג. בתוך עדנה לומסקי-פדר ותמר רפפורט (עורכות), **נראות בהגירה - גוף, מבט, ייצוג**. ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד.

מבקר המדינה (1999). דו"ח שנתי-49 לשנת 1998 ולחשבונות שנת-הכספים 1997. <https://library.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Pages/Publications/632.aspx>

המוקד לפליטים ולמהגרים (2022). **כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל: דו"ח מעקב שנתי 2021**. <https://hotline.org.il/wp-content/uploads/2022/12/2021-detention-monitoring-report-final.pdf>

משרד הבריאות (2016). אספקת שירותי בריאות לקטינים הנמצאים בישראל ואינם מבוטחים על פי חוק בריאות ממלכתי. **חוזר המנהל הכללי, 5/2016**.

משרד החינוך (2000). החלת חוק חינוך-חובה גם על ילדי עובדים-זרים בישראל. **חוזר מנכ"ל משרד החינוך תש"ס 10(א)**.

משרד הרווחה (2016). נוהל טיפול בשירותי הרווחה בקטינים חסרי מעמד. **חוזר מנכ"ל מיוחד מס' 100**.

פוקו, מישל (2005 [1971]). **השיח** (תרגום מצרפתית: נעם ברוך) תל אביב: בבל.

קורלנדר, יהל ומתן קמינר (2020). עובדים קבועים מאחורי הבית: העסקת מהגרי עבודה מתאילנד בחקלאות במרחב הכפרי. **אופקים בגיאוגרפיה** 98, 148-131. <http://www.jstor.org/stable/27163216>

קמפ אדריאנה ורבקה רייכמן (2008). **עובדים זרים: הכלכלה הפוליטית של הגירת עבודה בישראל**. ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד.

רייכמן, רבקה (2021). גישת העבודה לסחר בבני אדם בתחום הגירת העבודה: פרספקטיבה סוציולוגית. **עיוני משפט** מד, 538-519.

רשות האוכלוסין וההגירה (2018). **נוהל טיפול בעובדת זרה בהריון או בעובדת זרה אשר ילדה בישראל**. https://www.gov.il/BlobFolder/policy/procedure_pregnant_foreign_worker_in_israel_2013/he/5.3.0023.pdf

רשות האוכלוסין וההגירה, האגף לתכנון ומדיניות (2025). **נתוני זרים בישראל, רבעון שני 2025**. https://www.gov.il/BlobFolder/reports/zarim_q2_2025/he/zarim_q2_2025.pdf

שמיר, הילה (2021). גישת עבודה לסחר בבני אדם: 20 שנה למאבק הבינלאומי בסחר בבני אדם. **עיוני משפט** 44, 482-377.

Ahmed, Sara (2000). *Strange Encounters: Embodied others in post-coloniality*. London: Routledge.

Bacchi, Carol (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Pearson Education.

Butler, Judith (2004). *Precarious life: The powers of mourning and violence*. London & New York: Verso

Chomsky, Aviva (2014). *Undocumented: How immigration became illegal*. Boston: Beacon Press.

Crenshaw, Kimberle Williams (2013). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In Martha Albertson Fineman & Roxanne Mykitiuk (eds.), *The public nature of private violence: The discovery of domestic abuse*. New York: Routledge, 93–118.

De Genova, Nicholas (2015). Spectacles of migrant "illegality": The scene of exclusion, the obscene of inclusion. In Marlou Schrover & Willem Schinkel (eds.), *The language of inclusion and exclusion in immigration and integration*. New York: Routledge, 58–76.

Derrida, Jacques (2000). Hospitality. *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities* 5(3), 3–18. <https://doi.org/10.1080/09697250020034706>

Foucault, Michel (1991). *The Foucault Effect: Studies in Governmentality* (edited by Graham Burchell, Colin Gordon, & Peter Miller). Chicago: The University of Chicago Press.

Fricker, Miranda (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford: Oxford University Press.

Kaminer, Matan (2024). *Capitalist colonial: Thai migrant workers in Israeli agriculture*. Stanford: Stanford University Press.

Kemp, Adriana & Nelly Kfir (2016). Wanted workers but unwanted mothers: Mobilizing moral claims on migrant care workers' families in Israel. *Social Problems* 63(3), 373–394. <https://doi.org/10.1093/socpro/spw008>

Kemp, Adriana, Rebeca Rajjman, & Rona Geffen (2022). Who drives migration discourse and in what direction? Claims-making and political mobilisation analyses of labor migration in Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 48(13), 3323–3343. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1369183X.2020.1759403>

Kemp, Adriana, Julia Resnik, & Tehila Sharabi (2022). Urban governance of liminal legality – Comparing the incorporation of migrant children in Tel-Aviv and Jerusalem. *Political Geography* 98, 102645.

Levinas, Emmanuel (1998 [1974]). *Otherwise than being; Or beyond essence* (trans. by Alphonso Lingis). Pittsburgh: Duquesne University Press.

Lewis, Hannah, Peter Dwyer, Stuart Hodkinson, & Louise Waite (2014). *Precarious lives: Forced labour, exploitation and asylum*. Bristol: The Policy Press.

Mayer, Yael, Ido Lurie, Essam Daod, Rotem Zamir, Yuval Bloch, Shmuel Kron, Daniel Hamiel, Noam Sarna, & Noa Cohen (2020). Children behind bars: The harmful impact of arrest,

detention and deportation on undocumented children's mental health. In Matthieu Demers, (ed.), *Immigrant and migrant children: Current issues and challenges*. New York: Nova Publications, 163–191.

Mbembe, Achille (2020). *Necropolitics*. Durham, NC: Duke University Press.

Walia, Harsha (2021). *Border and rule: Global migration, capitalism, and the rise of racist nationalism*. Chicago: Haymarket books.

Willen, Sarah S. (2021). *Fighting for dignity: Migrant lives at Israel's margins*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Yuval-Davis, Nira, Georgie Wemyss, & Kathryn Cassidy (2018). Everyday bordering, belonging and the reorientation of British immigration legislation. *Sociology* 52(2), 228–244.

Zamir, Rotem & Yael Mayer (2026). "I am from here, and I belong here": Undocumented youth resisting social exclusion through reclaiming belonging. *Journal of Youth Studies*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/13676261.2026.2626492>

רותם זמיר, התוכנית ללימודי פרשנות ותרבות, אוניברסיטת בר־אילן

דוא"ל: rotemzm@gmail.com

פרופ' חנוך בן־פזי, המחלקה לפילוסופיה יהודית, מכון מעיין ע"ש וייספלד, אוניברסיטת בר־אילן

דוא"ל: benpazh@mail.biu.ac.il

פרופ' יעל מאיר, בית הספר לטיפול, ייעוץ והתפתחות האדם, מעבדת BELONG לחקר שייכות, הכלה טיפול במבט רב־תרבותי, אוניברסיטת חיפה

דוא"ל: yael.mayer@edu.haifa.ac.il